

Negyvennyolc emlékezete*

Dr. Grabarits István

Tisztelt Elnök Úr! Tisztelt emlékező Gyülekezet! Hölgyeim és Uraim!

Március 15-én, nemzetünk nagy ünnepén emlékeztünkbe idézzük az 1848–49-es küzdelmes esztendőket, „a harcot, amit a világosi katasztrófaig megvívott ez a nemzet, és amely bukásában is örök időkre meghatározta nemzeti alapértékeinket” (*Antall József*). Az új évezred első „évnapján” – ahogyan *Arany János* ezt a napot nevezte – mi szabadon és örömmel emlékezhetünk, a „halomra dőlt oltárokon” nem kell „titkon sóhajtani a hű kebelnek.”

Azért jöttünk most ide, e történelmi helyre, a Budai Várba, nemzeti nagy történéseink színhelyére, hogy a múltra emlékezzünk és erőt merítsünk a nemzeti jövő építése érdekében.

Nekünk magyar gyógyszerészeknek okunk van arra, hogy a lakóhelyeink népével való együtt ünneplésen túl, külön is megemlékezzünk az 1848–49-es forradalomról és szabadságharcról.

Nekünk okunk van rá és kötelességünk, hogy emlékeztünkbe hívjuk és mások emlékezete elé tárjuk, hogy egy aránylag kis létszámú polgári hivatáshoz tartozók hogyan éltek meg a forradalom és szabadságharc napjait? Hogyan gyarapították Magyarország alapértékeit?

Nekünk okunk van arra, hogy emlékezzünk és példaként állítsuk a nagy események gyógyszerész részvevőit, az elnyomatás korában, majd a nemzeti újjászületés idején kifejtett tevékenységükért.

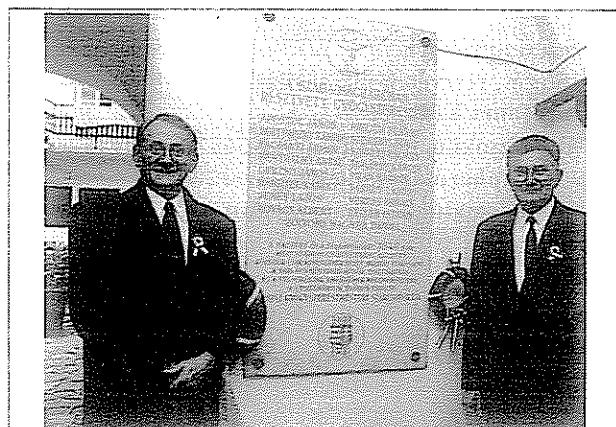
Azon az emléktáblán amelyen most elhelyezzük az emlékezés koszorúját, tizenhét gyógyszerész neve olvasható. A tábla a felsoroltak és a névtelen hősök emlékének megörökítésére és tiszteletére készült. Az emléktábla névsorán szereplőket már 1930 előtt számon tartotta a magyar gyógyszerész társadalom. Napjainkban a „névtelen hősök” létszáma csökken, a legújabb kutatások alapján már 150 személy nevével kiegészíthetnénk a táblát.

A szabadságharcban részt vett gyógyszerészek egy része a gyógyszerértárukat ott hagyva állt nemzetörnek vagy honvédnak annak ellenére, hogy a gyógyszerész tulajdonosokat rendelet mentette fel a fegyveres szolgálat alól. Közéjük tartozott *Tamássy Károly* debreceni nemzetőr százados. *Bertsinszky Károly* nagyváradai nemzetőr káplán. *Gerzso János* sümegi gyógyszerész tulajdonos, aki a szabadságharcban századosi rangig vitte, részt vett a pákozdi csatában. *Handtel Károly* högyészi gyógyszerészértárat otthagya a tolnai nemzetőrséget szervezte, Világos után súlyos börtönbüntetést szenvedett. Azt követően a

Kecskemét környéki gyümölcsstermelés meghonosítója, iparegylet megalakítója, kecskeméti református egyház-köztség főgondnoka volt. *Szerényi Vince* újpesti gyógyszerész a szabadságharcban honvédhadnagyként harcolt. *Veress Mihály* nagyenyedi gyógyszerész és családja a nemzetiségi vérengzések áldozata lett.

Többen okleveles gyógyszerészségédként álltak a haza védelmének szolgálatába. *Fácányi Armin* előbb csapatszolgálatot teljesített a jász-kun önkéntes zászlóaljnál, majd a honvédhadsereg tábori gyógyszerertárában szolgált, honvéd tábori főgyógyszerésszé léptették elő. *Fényhalmy Antal* saját költségén tábori gyógyszerertárat állított fel Bem hadtestében. A tábori gyógyszerertára megsemmisülését követően mint közlegény fegyveres szolgálatra soroztatta magát. Harci tetteiért Bem öt századosi ranggal egyik hadsegédévé nevezte ki. Az érsekújvári *Zeller István* oklevele megszerzését követően katonának állt, majd néhány év múlva visszatért a gyógyszerészi pályára. A szabadságharc idején ismét katona, több csatában részt vett. Előléptetése során századosi rangot kapott. Sebesülésének következtében egyik lába béna maradt, és így folytatta gyógyszerészi hivatását 1888-ig. *Szigeti Kálmán* a szenttamási ütközetben kapott sebesülésébe halt bele. *Jeney Lajos* mint honvédtüzér harcolta végig a szabadságharcot.

Másokat egyetemista korukban ért a forradalom ideje. A szegedi származású *Kovács Albert* a márciusi ifjak egyike, az egyetemi ifjúság forradalmi bizottságának tagja. Majd Klapka seregében Komáromban vartüzérfőhadnagy, azután pedig a dunántúli csapatok törzsgyógyszerésze, őrnagy ranggal. A nagybányai származású *Apostol János* gyógyszerészi egyetemi tanulmányait végezve állt be Damjanich híres veressapkás zászlóaljába, és végigküzdötte a szabadságharcot. Nagyon sok ütközetben vett

A 48-as gyógyszerész hősök emléktáblájánál dr. Vincze Zoltán MGYT elnök és dr. Grabarits István a Gyógyszerésztörténeti Szakosztály elnöke

*Elhangzott 2001. március 13-án a Budai Várban az Arany Sas Patika-múzeum emléktáblájának koszorúzásakor. Az eseményről a híradás a Gyógyszerészet márciusi számában a 168. oldalon megjelent.

részt. Vitézsége elismeréséül a csatamezőn léptették elő hadnaggyá.

A gimnázium padjaiból állt nemzetőrnek a sümegi születésű *Pillich Lajos*. A pákozdi csatában, majd később Erdélyben harcolt, összesen 33 ütközetben vett részt. Huszárhadnagy rendfokozata volt. A szabadságharc bukása után bujdosott, mert halálra ítélték. A veszély elmúltával beállt gyógyszerészgyakornoknak Sümegen egykori parancsnoka, *Gerzso János* volt huszárcapitány gyógyszerésztárába. Később még többször katonai szolgálatba állt. Saját költségén csapatot szervezett Garibaldi oldalán olaszországi hadjáratba, 1866-ban pedig részt vett a porosz-osztrák háborúban. Végül Simontornyan volt gyógyszerésztára.

Szintén gimnazistából lett önkéntes a deszki születésű *Várady Lajos*. Damjanich seregében harcolt, számos ütközetben részt vett egészen a komáromi feladásáig. Kétszer megsebesült. Hadnagyi ranggal fejezte be a harcokat. A szabadságharc elmúltával lépett a gyógyszerészi pályára. Több városban és országban segédeskedett, Bécsben végezte az egyetemet, majd végül Szentesen lett gyógyszerésztár-tulajdonos. Leszármazottai közül egy kalocsai érseket és több neves gyógyszerészt ismerünk, mint *Várady László* volt egyesületi elnököt, az élők közül pedig Kedvessy professzor feleségét.

Than Károly 14 évesen lett a magyar nemzeti hadsereg legifjabb honvédtüzére, a szabadságharc kiskorú hőse. Bem hadosztályában végigküzdötte az egész erdélyi hadjáratot, kilenc ütközetben vett részt. Nagyszebenben a honvédség löszergyárában alkalmazták. A fegyverletétel után kegyelmet nyert kiskorú folytathatta tanulmányait és lett a hazai gyógyszerészet útját máig meghatározó, nemzetközi hírű professzorunk.

Végül külön emlékezünk az 1800-ban született *dr. zólyomi Wagner Dánielre*, az első gyógyszerészdoktorunkra, aki már 1840 előtt sokoldalú és nagymérvű tudományos működést fejtett ki. Az első magyar felelős minisztérium egészségügyi osztályának titkáráként ő volt a gyógyszerészi ügyek kormányelődője. A szabadságharc idején pedig nagy szakértelemmel irányította a löporgyártást.

A személyes életutakra való emlékezésen túl külön ki kell emelnünk az első magyar felelős kormány gyógyszerészre vonatkozó rendeleteit. A 19. század elejének nagy reformtörekvései Európa szerte kihívásokat jelentettek a gyógyszerészet számára is. Mind az orvostudomány, mind az iparosodás és közigazgatás fejlődése válaszára kényszerítette az államokat. Intézkedni kellett a képzés, az egészségügyi igazgatás, a gyógyszerésztár működtetés, az érdekképviselések, a gyógyszerárak és más kérdések ügyében. Az 1848. április 7-én kinevezett első független felelős kormány rövid életében a gyógyszerészet ügye a *Klauzál Gábor* vezette földművelés-, ipar- és kereskedelemügyi minisztériumhoz tartozott. A Pest-budai gyógyszerészek testülete ide nyújtotta be a gyógyszerészet reformja iránti kérelmüket. A miniszter a gyógyszerészeti ügyek tanácsosává *dr. Wagner Dániel* pesti gyógyszerésztártulajdonost nevezte ki. Az ő vezetésével készültek a rendeletek, amelyek már júniusban megjelentek. Wagn-

er Dánielt tekintjük a magyar gyógyszerészet legnagyobb reformerének. Hosszan sorolhatnánk a rendeletek egyes tételeit, összefoglalva megállapíthatjuk, hogy rövid idő alatt megfogalmazásra és szabályozásra kerültek a gyógyszerészetet érintő legfontosabb kérdések a pályára lépés szabályozásától kezdve, „országos gyógyszerésztárvizsgáló” gyógyszerészek kinevezésén, a kötelező árszabáson, az új gyógyszerésztárak felállításának szabályozásán át a gyógyszerkönyvig. A „törvényes gyógyszerkönyv” készítésére kijelölt tíztagú szerkesztő bizottság már augusztusban beadta a gyógyszerkönyv tervezetét.

A reformok kialakításában, megvitatásában és terjesztésében hatalmas küldetést teljesített az 1848 áprilisában napvilágot látott első magyar nyelvű szaksajtónk, a Gyógyszerészi Hírlap, amit *Láng Adolf Ferenc* tudós nyitrai gyógyszerész, később akadémikus adott ki.

Ekkor Európában a miénk volt a legkorszerűbb gyógyszerészetre vonatkozó jogszabályozást. A miniszteri rendelet a következőképpen szövegezte a gyógyszerészet hovatartozásáról:

„Miután az egészségügy rendezése, valamint minden egészségügyi intézetek feletti legfelsőbb örködés a kormány első teendői és kötelességei közé tartozik; miután továbbá eddigelé a gyógyszerésztárak fontossága az állam jólétére elegendő méltatást nem talált; ezen tudományos szakma szabályozása az időviszonyoknak megfelelőleg, fontosságuk kellő méltatásával, szükségesnek mutatkozik.”

A szabadságharc bukása miatt a reformok egy időre csak tervezetek maradtak. Az önkényuralom csökkenésével lépésről lépésre a 48-ban megfogalmazottakat valószínűsítették meg. Az eleven emlékezésnek következménye pl. az is, hogy az első Magyar Gyógyszerkönyvünk 1872. március 15-i dátummal lépett életbe. A reform tervezetek nemcsak akkor voltak aktuálisak, hanem máig a gyógyszerészet alapvető kérdéseit tisztázták. Az eltelt másfél évszázad gyógyszerésztörténetét akkor ítélné meg a legjobban, ha azt vizsgáljuk, mennyiben azonos vagy eltérő 48-tól. A mostani rendszerváltásunk harca is arról szól, hogy a magyar gyógyszerészet jövőjének építéséhez mennyit tudunk újra megvalósítani, vagy végre megvalósítani 1848 reformtervezeteiből. Mi valóban nem engedünk, nem engedhetünk 48-ból!

Ezen emlékező gondolatok jegyében állunk mi most itt, mint a Magyar Gyógyszerészeti Társaság ezidei felelős tisztségviselői és tagjai. Meghajtjuk fejünket 1848–49 hős gyógyszerész harcosai és pályánk reformerei emléktáblája előtt. Az emlékezésünknek valóságos erőgyűjtésnek kell lenni, hogy eleink törekvéseinek méltó folytatói lehessünk a nemzeti jövő építése érdekében, ahogyan azok voltak Társaságunk megalapítói a „halomra dőlt ol-tárok” trianoni végzete után.

Kivánjuk, hogy a magyar gyógyszerészet tudományos és társadalmi előrehaladásának útját továbbra is világossítsa 1848 szelleme, és álljanak példaképek a szabadságharcban részt vett gyógyszerészek.

I. Grabarits: *The memory of '48*